

Özel Gereksinimli Çocukların Mesleki Eğitim ve İstihdamına Yönelik Annelerin Görüşlerinin İncelenmesi*

Investigation the Opinions of Mothers of Children with Special Needs about Their Participation in Vocational Training and Employment

Meryem Uçar Rasmussen**

Ahmet Yıkılmış***

To cite this article/ Atıf için:

Uçar-Rasmussen, M. ve Yıkılmış A. (2020). Annelerin özel gereksinimli çocuklarının mesleki eğitim ve istihdamına yönelik görüşlerinin belirlenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 8(1), 324-345.
doi:10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.14m

Öz. Özel gereksinimli bireylerin mesleki eğitimi ve istihdamı konuları yaşamlarını bağımsız sürdürmeleri için hayati önem taşıyan bir konudur. Bu nedenle bu çalışmada özel gereksinimli bireye sahip annelerin çocuklarının mesleki eğitim ve istihdamlarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın katılımcılarını 10 özel gereksinimli bireyin anneleri oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi ile desenlenmiş ve verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde, çalışmaya katılan annelerin özel gereksinimli çocuklarının aldığı mesleki eğitimi ve istihdamlarına yönelik çalışmalarını yeterli ve verimli bulmadıkları, mesleki eğitimin uygun şekilde planlanıp uygulanmadığı, okuldan işe geçiş süreci ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmadığı dolayısıyla çocuklarının istihdamlarında sorunlar yaşadıkları bu sorunların çözümüne yönelik çalışmaların yapılmasına gereksinim duydukları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel gereksinimli bireyler, mesleki eğitim problemleri, istihdam problemleri, gereksinimler, okuldan işe geçiş

Abstract. The issue of vocational training and employment of individuals with special needs plays a vital role for their independence. For this reason, in this study the goal was to determine the opinions about vocational training and employment for mothers of children with special needs. The participants of the study were 10 mothers of children with special needs. A qualitative research method was used in the research and a semi-structured interview technique was used for data collection. The results showed that the mothers don't find the vocational education and employment of their children with special needs sufficient and productive, that the vocational training is not planned appropriately, and that there is no transition process from school to work. This means the mothers experience problems with their children's employment and therefore it can be concluded that the schools need to come up with a solution to solve these problems of transition.

Keywords: Individuals with special needs, problems of vocational education, problems of employment problems, needs, transition from school to work

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi:21.05.2019
Düzeltilme Tarihi:13.01.2020
Kabul Tarihi:25.01.2020

* Bu makale VI. Uluslararası Eğitimde Araştırmalar Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Sorumlu Yazar / Correspondence: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye, e-mail: ucarmeryem@gmail.com ORCID: 0000-0003-3849-0351

*** Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye, e-mail: yikmis_a@ibu.edu.tr ORCID:0000-0002-1143-1207

Giriş

İş ve meslek sahibi olmak bireylerin toplumun bir parçası olması ve yaşamlarını sürdürebilmeleri açısından önemli bir gerekliliktir. Dolayısıyla aileler için çocuklarının bağımsız bir yaşam sürmelerini sağlayacak bir işde çalışabilecek yeterliliğe ulaşması çok arzuladıkları bir durumdur. İş ve meslek sahibi olmak sadece para kazanmak değil aynı zamanda bireye toplum içerisinde üreten, topluma yararlı bir birey olduğu hissini uyandıran ve yaşamdan keyif almalarını sağlayan gereksinimdir. Bu durum sadece normal gelişim gösteren bireylerin değil özel gereksinimli bireylerin yaşamında büyük bir öneme sahiptir. Ancak ülkemizde yetersizlik tür ve derecesinde bağılı olarak iş yaşamında yerini almayı başarabilen özel gereksinimli bireylerin oranı oldukça düşüktür. Dolayısıyla bu durum özel gereksinimli bireye sahip ailelerin çocuklarının geleceği konusunda kaygı yaşamalarında neden olmaktadır.

Özel Gereksinimli Bireylerin İş ve Mesleki Eğitimi

Özel gereksinimli bireylerin iş ve meslek sahibi olmaları için öncelikle eğitim alarak bu işlerde çalışabilecek bilgi ve becerileri edinmeleri, belli bir yeterliğe ulaşmaları gerekmektedir. Özel gereksinimli bireylerin genel eğitimindeki eğitiminde ki temel amaç, yetersizlik tür ve derecelerine göre sahip oldukları farklılaşan sınırlıklarının azaltılarak bu bireylerin yaşamlarını bağımsız bir şekilde sürdürmeleri ve toplumla bütünleşmeleridir (Cavkaytar, 2000). Bu bireylerin toplumsal hayatın her aşamasına katılımının sağlanmasını gerektiren bütünleştirme aynı zamanda sosyal devletin temel amaçları arasında da yer almaktadır (Çaha, 2016). Bütünleştirmenin sağlanabilmesi için bu bireylerin eğitiminde başkalarına bağımlı olmadan yaşayabilmelerini sağlayacak bağımsız yaşam becerilerinin edindirilmesi hedeflenmekte (Baran ve Cavkaytar, 2007) ve eğitim programlarında bu becerilerin öğretilmesine yer verilmesi önemli (Özbeş ve Diken, 2010) görülmektedir.

Bağımsız yaşam becerileri içerisinde temel beceriler, günlük yaşam becerileri, uyum için gerekli beceriler, başarı için gerekli beceriler ve meslek öncesi ve meslek becerileri yer almaktadır (Özdemir, 2008; Cavkaytar, 2000). Bu bireylerin eğitiminde akademik becerilerin kazandırılmasının yanı sıra iş ve mesleklerle ilgili bilgi ve becerilerle donatılmaları, kazandıkları bu bilgi ve beceriler ile düzenli para kazanabilecekleri bir iş sahibi olmaları, ekonomik olarak bağımsız yaşayabilmeleri açısından önemli bir gerekliliktir (Topsakal, 2004). Dolayısıyla özel gereksinimli bireylere iş ve meslek becerilerinin kazandırılması yoluyla onların istihdam olasılıklarını artırma, para kazanmalarını sağlama, işbirliği içinde çalışmalarını sağlama ve sosyalleşmelerini sağlamaktadır (Özbeş ve Diken, 2010). Tüm bunların yanı sıra özel gereksinimli bireylere iş ve mesleki eğitim ile yapabilecekleri işlerin öğretilmesi bu bireylerin kendilerine olan güvenlerinin, benlik saygılarının gelişmesine ve bağımsız yaşamaya motive olmalarını sağlayacağından dolayı da oldukça önemlidir (Özdemir, 2008). Özel gereksinimli bireylere sağlanan etkili ve verimli bir iş ve meslek eğitiminin sadece bu bireylere değil aynı zamanda bu bireylerin ailelerinede yararı dokunmaktadır. Ailelerin bir çoğu çocuklarının eğitim ve istihdamı ile ilgili gelecek kaygısı yaşamaktadırlar (Yazıcı, Okcu ve Sözbilir, 2015). Çocuklarının iyi bir iş ve mesleki eğitim aldığı ve bir işde çalışabilecek yeterliliğe eriştiğini gören ailelerin yaşadıkları endişe azalmakta ve yaşam kaliteleri artmaktadır.

İş ve Mesleki Eğitim Veren Eğitim Kurumları

Özel gereksinimli bireylerin eğitimi Milli eğitim Bakanlığına bağlı okullarda yürütülmektedir. Ülkemizde yetersizlik düzeyi orta ve ağır olan özel gereksinimli bireylere yönelik mesleki eğitim hizmetleri, mesleki eğitim merkezleri ve iş uygulama okullarında sürdürülmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2013). Bu okullarda özel gereksinimli bireylere temel yaşam becerileri, bir meslek ve iş ile ilgili bilgi ve beceri kazandırmak, topluma uyumlarını sağlamak amaçlanmaktadır (MEB, 2012). İş eğitiminde, genel mesleki bilgi, becerileri, tutumları geliştirmeye ilişkin meslek öncesi beceriler kazandırmak amaçlanırken, mesleki eğitimde seçilen mesleğe yönelik beceri tutum ve bilginin kazandırılması (Doğan, 1983), bağımsız yaşam becerileri arasında olan “meslek öncesi ve meslek becerileri”nin edindirilmesi amaçlanmaktadır (Şahsuvaroğlu, 2014).

Mesleki eğitim ve iş uygulama okulları, 23 yaşından gün almamış ve ilköğretimlerini tamamlayan, genel ve mesleki ortaöğretim programlarına devam edemeyecek durumda ki özel eğitime gereksinimi olan bireylerin temel yaşam becerilerini geliştirmek, topluma uyumlarını sağlamak, iş ve mesleğe yönelik bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla kurulmuştur (MEB, 2013). Millî Eğitim Bakanlığının 2015-2016 öğretim yılına ilişkin istatistiki verilerine göre, Türkiye’de 369 mesleki eğitim veren kurum bulunmaktadır (MEB, 2016).

İş ve Mesleki Eğitimin İstihdam Üzerindeki Etkisi

Özel gereksinimli bireylerin mesleki eğitimi, istihdam edilebilmelerini etkileyen önemli bir durumdur (Cavkaytar, 1999). Yapılan çalışmalarda özel gereksinimli bireylere okullarda işlevsel mesleki becerilerin kazandırılmasının önemi ve bu bireylerin diğer bireylerle birlikte bağımsız bir şekilde toplum içinde yer alabilmelerinin gerekliliği üzerinde durulmuştur (Gündoğdu, 2010; Cavkaytar, 1999). Bu okullardaki eğitim programlarının amaçlarına ulaşarak etkili olabilmeleri ve öğretmenlerin öğretim görevlerini yerine getirmeleri için yeterli öğretimsel destek hizmetlere sahip olmaları gerekmektedir. Bu hizmetler öğretimin etkililiği ve öğrencilerin istihdam edilebilirliği ile yakından ilişkilidir (Wu, 2004). İş ve mesleki eğitimin temel amacı istihdamdır. Özel gereksinimli bireylerin mesleki eğitimlerinde bu bireylerin ilgi ve yeteneklerine uygun iş/meslek seçiminde yönlendirilmeleri, mesleklere uygun bilgi ve beceriler kazandırılması gerekmektedir (MEB, 2013). Bu nedenle mesleki eğitim okulları belirlenmiş bazı alanlar dahilindeki mesleklerle ilişkili becerilere ağırlık vererek yeterlilik kazandırmaktadırlar. Mesleki becerilere karar verirken bulunulan bölgenin iş imkanlarının dikkate alınması, iş analizlerinin yapılması (Gürsel ve Ergenekon, 2001), bu analizler doğrultusunda özel gereksinimli bireylerin ilgi ve yeteneklerine göre uygun mesleki eğitim olanaklarının sağlanması gerekmektedir (Köksal, 2010).

Özel Gereksinimli Bireylerin İstihdamı ve Yaşanan Sorunlar

Özel gereksinimli olan bireylerin mesleki eğitimin tamamlanmasından sonraki en önemli aşama bu bireylerin istihdamının sağlanmasıdır (Özdemir, 2008). Bu bireylerin iyi bir mesleki eğitim alıp istihdam edilebilmelerinin sağlanmasında geçiş hizmetleri kritik bir rol oynamaktadır. Bu bireylerin başarıya ulaşmaları hizmet verenlerin okuldan yetişkinliğe, işe geçiş gibi geçiş hizmetlerini uygun bir şekilde planlamaları ve yürütmeleri ile ilişkilidir (Benz ve Halpern, 1987; akt. Tomblin ve Haring, 1999). Özel gereksinimli bireyler için uygulanan istihdam yöntemleri

incelendiğinde literatürde bununla ilgili yapılan pek çok çalışma olduğu görülmektedir. Bu çalışmalarda kota sistemi, korumalı işyerleri, kişisel çalışma yöntemi, evde çalışma yöntemi, ve kooperatif çalışma yöntemi gibi çeşitli yöntemlerden bahsedilmektedir (Çolak ve Hergüner, 2016; Çavuş ve Tekin, 2015; Genç ve Çat, 2013; Berkün, 2012; Orhan, 2011).

Son 25 yılda özel gereksinimli olan bireylerin yaşama tam anlamıyla bağımsız bir şekilde katılımlarını sağlayacak eğitimlerini sürdürmeleri için yapılan teşvik ve girişim çalışmalarına ağırlık verildiği görülmektedir (Lufting ve Muther, 2005). Yasalarla bu bireylerinde eğitim ve iş yaşamında diğer bireylerle eşit hakları olduğu belirtilmekle birlikte (Wu, 2004) hem meslek edinimini hemde toplumda bağımsız yaşamlarını kolaylaştıracak geçiş hizmetleri zorunlu kılınmıştır (Lufting ve Muther, 2005; Tomblin ve Haring, 1999).

Yasalarda, belirlenen bazı istihdam yöntemleri ile iş yerlerine yetersizliği olan bireylerin istihdamını maddi yaptırımlar ile zorunlu kılan ve yetersizliği olan birey çalıştıran işyerlerine bazı kolaylıklar sağlayarak teşvik ettirmeyi hedefleyen bazı maddeler yer almaktadır. Özel gereksinimli bireylerin iş edinimi oranını yükseltmek adına gerçekleştirilen 5378 Sayılı yasanın 13. maddesinde özel gereksinimli bireylerin meslek seçimi ve ilgili eğitime erişebilmeleri ile ilgili önlemlerin alınması gerektiği belirtilmektedir (Çaha, 2016). Ancak özel gereksinimli bireyler için hazırlanmış olunan istihdam yöntemleri ve bu bireylerin eğitim ve istihdamına yönelik yasal düzenlemelere rağmen bu bireylerin özellikle istihdamlarında bir çok problemler yaşanmakta (Güneş ve Akçamete, 2014; Sucuoğlu, 2009; Özdemir, 2008) yasaların uygulanmasında pek çok aksaklık ile karşılaşılmaktadır (Köksal, 2010). Özel gereksinimli bireyleri istihdam etmek yerine ceza ödemeyi göze alan çok sayıda kuruluş mevcuttur (Arslan ve Altıntaş, 2014). İş ve mesleki okullardan mezun olan özel gereksinimli bireyler kendi alanlarında istihdam edilmemekte, işverenler yetersizliği olan çalışanlarla alakalı kimi tereddütler yaşamakta, işverenlerin hukuki yükümlülükleri takip edilmemekte, dolayısıyla bu mezunların çoğu ailelerinin ilişkileri aracılığıyla iş bulabilmektedir (MEB, 2013). Dolayısıyla ülkemizde özel gereksinimli bireylerin eğitim ve istihdamı gibi politikaların istenen başarıyı sağlamada yetersiz kaldığı görülmektedir (Çaha, 2016).

Alanyazında özel gereksinimli bireylerin istihdam edilmesinde istihdam öncesi hazırlık, iş arama-işe yerleşme ve işe yerleşme sonrasındaki sorunlar olmak üzere karşılaşılan üç grup güçlük vurgulanmaktadır (Karataş, 2001). Özel gereksinimli bireylerin istihdamı için gerekli yeterliğe ulaşmalarını sağlayan mesleki eğitim sürecinin iyi planlanmamasından kaynaklı olarak bu bireylerin gerekli becerilere sahip olmadan mezun olmaları, okuldan-işe geçiş sürecinin planlanmaması, işe yerleşme öncesi ve sonrasındaki sürecin iyi işlememesi gibi bir çok problem yaşanmakta ve bu bireyler verimli eğitimi alamadıkları için istihdam edilmeleri olumsuz yönde etkilenmektedir (Eratay ve Eldeniz, 2013; Yılmaz, 2004).

Literatür Taraması

Son yıllarda özel gereksinimli olan bireylerin mesleki eğitimi, bu bireylerin istihdamı, bağımsız yaşamları, okuldan iş ve yetişkinlik yaşamına geçiş gibi konular araştırmacılar tarafından ilgi çektiği görülmektedir (Lufting ve Muther, 2005). Alanyazın incelendiğinde, iş ve mesleki eğitim ile ilgili yapılan çalışmalarda; özel gereksinimli bireylere iş meslek eğitimi veren kurumların niteliği (Şahsuvaroğlu, 2014), özel gereksinimli bireyler ve görsel sanatlar dersi (Salderay, 2008), iş okulu atölyelerindeki mesleğe hazırlık becerileri etkinlikleri ve eğitimcilerin öğrencilerin mesleğe hazırlık becerilerindeki yeterlikleri (Koçak, 2006), özel gereksinimli

bireylerin çıraklık eğitimi sisteminden yararlanmaları (Mutluoğlu, 2003), özel gereksinimli bireylerin eğitimleri sonrasındaki istihdam sonuçlarına göre mesleki eğitimlerinin etkililiği (Harwey, 2001), Avrupada ve Türkiye’de özel gereksinimli bireyler için uygulanan mesleki rehabilitasyon hizmetleri (Yılmaz, 2001), öğrenme güçlüğü olan bireylerin mesleki eğitimleri (Tomblin ve Haring, 1999), iş-meslek ve yetişkinliğe geçiş süreçleri (Gündoğdu, 2010; Gürsel ve Ergenekon, 2001; Gürsel, Ergenekon ve Batu, 2007; Soyal, 1993), iş-meslek eğitimi ile ilgili öğretimsel destek hizmetler (Wu, 2004; Müller, Schuler, Burton ve Yates, 2003), özel gereksinimli bireylerin istihdamı ve istihdam politikaları (Ölmezoglu, 2015; Güneş ve Akçamete, 2014; Zaim-Gökbay, Ergen ve Özdemir, 2011; Köksal, 2010; Orhan, 2011; Martz ve Xu, 2008; Özdemir, 2008; Hasırcıoğlu, 2006; Lufting ve Muthert, 2005; Uşan, 2005; Aktaş, vd. 2004; Meşhur, 2004; Akçamete, 1989), bu bireylerin istihdamında kullanılan yöntemler (Çolak ve Hergüner, 2016; Çavuş ve Tekin, 2015; Berkün, 2012; Alkan-Meşhur, 2006), istihdam konusunda yaşanan sorunlar (Alvar, 2014; Yılmaz, 2004; Karataş, 2001), özel gereksinimli bireylerin istihdamlarına ilişkin işverelerin (Eratay ve Eldeniz, 2013; Baran ve Cavkaytar, 2007; Ergün, 2006; Morgan ve Alexander, 2005; Akardere, 2005; Baran, 2003; Çifci, Eratay, Cora-İnce ve Güler, 2002; Özmen, 1996; Fırat, 1993), öğretmen ve yöneticilerin (Gündoğdu, 2010) görüş ve tutumları gibi bir çok konunun çalışıldığı görülmektedir.

Alanyazında ayrıca özel gereksinimli bireylerin meslek edinimlerini, işe girişlerini kolaylaştırmak amacıyla bazı mesleki becerilerin ve mesleki beceriler arasında yer alan bazı günlük yaşam becerilerin bu bireylere farklı yöntemlerle öğretiminin değerlendirildiği bir çok çalışmaya da rastlanmaktadır. Bu çalışmalarda yemek masası hazırlama (Çifci-Tekinarslan ve Uçar-Rasmussen, 2017); galoş yapma (Leblebici, 2012); haruşa örgü örme (Çankaya, 2011); otel kat hizmetleri (Değirmenci, 2010); hazır çorba pişirme ve katlı kumaşa teğel yapma (Aykut ve Varol, 2010); elektrikli çim biçme makinesi ile çim biçme (Aslan, 2009); kumaş üzerine çizilen desene pul işleme (Aslan, 2009); yemek pişirme (Graves, vd. 2005) çiçek sulama, mail yollama ve havlu değiştirme (Mechling ve Ortega-Hurndon, 2007); seramikte döküm çamuru hazırlama (Demirezen, 2008); yemek masası hazırlama, market poşetlerini yerleştirme (Cannella-Malone, vd. 2006); ahşap ve kumaş boyama (Özbey, 2005), oto yıkama (Topsakal, 2004); fotokopi çekme (Yücesoy, 2002); makarna pişirme (Halisküçük ve Çifci-Tekinarslan, 2007); goblen iğne kanaviçe işleme (Eratay ve Özkan, 2004); aperatif yiyecek hazırlama ve servis yapma (Bozkurt, 2001); kutu yapıştırma (Maciag, vd. 2000); dikiş dikme (Özokçu, 1997); düğme dikme (Demir, 1996); meyve suyu hazırlama (Schuster ve Griffen, 1993) becerileri gibi mesleki beceriler ya da bu mesleklerin ön koşulu olan farklı becerilerinin farklı yöntemlerle farklı yetersizlik türüne sahip bireylere etkili bir şekilde öğretildiği görülmektedir.

Araştırmanın Önem ve Amacı

Özel gereksinimli bireylerin eğitiminde yaşama hazırlanmaları, bağımsız bir yaşam sürdürebilmeleri için akademik, özbakım gibi becerilerin yanı sıra iş-meslek ile ilgili becerileri kazandırmada amaçlanmaktadır (MEB, 2016). Bu bireylerin başarılı olabilecekleri mesleklere bilinçli bir şekilde yönlendirilmeleri, uygun becerilerle donatılmaları, bu becerilere uygun işe yerleştirilmeleri onların ve ailelerinin tüm yaşamını etkileyen çok önemli bir süreçtir. Özel gereksinimli bireylerin kazançlı olarak istihdam edilmesine ve işlevsel olarak bağımsız olmalarına yardımcı olan eğitim programlarının etkinliğinin değerlendirilmesi, hem kamu politikası hem de eğitim uygulamaları açısından kritik önem taşımaktadır (Harwey, 2001). Dolayısıyla bu çalışmada özel gereksinimli bireye sahip annelerin çocuklarının mesleki eğitimi ve istihdamına yönelik olarak görüşlerinin alınması, bu konuda yaşadıkları sorunların,

gereksinimlerin belirlenmesi, yaşanan sorunlara çözüm yolları üretilmesine rehberlik edeceği düşünülmüştür. Bu nedenlerle bu çalışmada, özel gereksinimli bireye sahip annelerin çocuklarının mesleki eğitim ve istihdamlarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma betimsel bir çalışma olarak nitel araştırma yöntemiyle desenlenmiştir. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde açıklanması için nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Görüşme yöntemi nitel araştırmalarda en yaygın kullanılan yöntemdir. Görüşme yönteminde araştırılmakta olunan konu ile ilgili önceden hazırlanmış sorularla ya da o anda eklenen amaçlı sorularla görüşülen kişinin duygu ve düşüncelerini sistematik olarak ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış olmak üzere 3 tür görüşme tekniği mevcuttur (Türnüklü, 2000).

Bu çalışmada veri toplama tekniği olarak ise araştırmanın amacına uygun hazırlanan birtakım soruların yer aldığı formların kullanıldığı ve bu form aracılığı ile toplanan bilgilerin benzerlik ve farklılıklarının karşılaştırılabildiği bir teknik olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır (Metin, 2015). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği hem esnek olması hemde belirli bir düzeyde standartlık içermesi nedeniyle eğitim bilimlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Bu teknikte sorması planlanan sorular önceden hazırlanmakta ancak görüşmenin akışına göre ilgili farklı sorular ekleyerek sorulara verilen yanıtların genişletilmesi sağlanabilmektedir (Türnüklü, 2000).

Katılımcılar

Bu araştırmanın katılımcılarını 2015-2016 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde bulunan özel eğitim iş uygulama (merkezinin) okuluna devam etmekte olan on özel gereksinimli bireyin anneleri oluşturmaktadır. Katılımcıların demografik özellikleri ile ayrıntılı bilgi aşağıdaki tabloda 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Anne				Çocuk			
	Yaş	Eğitim	Meslek	Gelir Durumu	Çocuk Sayısı	Yaş	Cinsiyet	Yetersizlik Türü
Nur	53	Orta okul	Ev hanımı	Orta	3	15	Erkek	DownSendr
Nil	50	Lise	İnşaat Tekn.	Orta	2	11	Erkek	Otizm
Oya	49	Orta okul	Makyöz	Orta	2	12	Kız	Zihinsel Yetersizlik
Naz	41	İlkokul	Ev hanımı	Düşük	2	15	Erkek	Otizm
Su	42	İlkokul	Ev hanımı	Orta	2	18	Kız	Otizm
Hale	50	İlkokul	Ev hanımı	Orta	2	11	Erkek	Otizm
Ece	43	İlkokul	Ev hanımı	Orta	2	18	Kız	DownSendr
Eda	39	Lise	Ev hanımı	Orta	3	18	Kız	Otizm
Elif	42	Lise	Emlakçı	Orta	2	18	Kız	Zihinsel Yetersizlik
Gül	46	İlkokul	Ev hanımı	Orta	2	19	Erkek	DownSendr

Araştırmaya yaşları 39 ile 53 arasında değişen 10 anne katılmıştır. Annelerin eğitim durumuna bakıldığında yarısının ilkokul mezunu kalan yarısının ise ortaokul ve lise mezunu olduğu görülmektedir. Bu annelerden sadece çalışmakta geri kalan anneler ise ev hanımıdır. Annelerin biri dışında hepsini gelir durumunun orta düzeyde olduğu iki annenin özel gereksinimli olan çocukda dahil olmak üzere 3 diğer tüm annelerin ise 2 çocuğunun olduğu görülmektedir. Annelerin yetersizliği lan çocukları ile ilgili demografik özelliklerine baktığımızda ise yaşlarının 11 ile 19 arasında değiştiği, 5'inin kız, 5'inin erkek olduğu ve down sendromu, zihinsel yetersizlik ve otizm gibi yetersizlik türlerine sahip oldukları görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verileri, özel gereksinimli bireye sahip annelerin çocuklarının mesleki eğitime ve istihdamına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Formda iki bölüm bulunmaktadır. İlk bölümde velinin ve ailenin kişisel bilgileri ikinci bölümde ise özel gereksinimli bireyin mesleki eğitim ve istihdamına yönelik dokuz soru bulunmaktadır. Bu formu oluşturmak için öncelikle alanyazın taraması yapılmış, benzer konularda yapılan çalışmaların soruları incelenmiş ve soru havuzu oluşturulmuştur. Havuzdaki sorular incelenerek taslak sorular hazırlanmış ve uzman görüşüne sunulmuştur. Araştırmada yer alan uzmanlar bir devlet üniversitesinin özel eğitim bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapan iki akademisyen olarak belirlenmiştir. Hazırlanan taslak sorular uzmanlara gönderilmiş ve görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Uzmanların belirttikleri görüşlere göre sorulara son şekli verilmiştir.

1. Çocuğunuzun okulunda yeteneklerine ve yeteneklerini geliştirmesine uygun hangi eğitimler veriliyor?
2. Çocuğunuza okulda hangi mesleki beceriler öğretiliyor?
3. Sizce çocuğunuza okulda öğretilen becerilerden hangileri gelecekte iş sahibi olmasını kolaylaştıracak becerilerdir?
4. Çocuğunuzun mesleki eğitimi ile ilgili ne tür gereksinimleriniz var ve hangi tür beceriler öğretilirse iş sahibi olması kolaylaşır?
5. Çocuğunuzun okulunda çocuğunuzun işe geçiş ile ilgili ne tür bilgilendirme çalışmaları yapıyor?
6. Çocuğunuzun hangi işlerde çalışabileceğini düşünüyorsunuz?
7. Devletin özel gereksinimli bireyler için hazırladığı istihdama yönelik programlarla ilgili hangi bilgilere sahipsiniz?
8. Çocuğunuzun istihdamı ile ilgili hangi çalışmalar yapılmasını istersiniz?
9. Ekleme istedikleriniz nelerdir?

Veri Toplama ve Analiz

Veri toplama sürecinde araştırmaya katılmaya gönüllü olan on anne ile bire bir olarak görüşmüş ve görüşme sorularının yer aldığı formlar verilerek bu soruları yanıtlamaları istenmiştir. Elde edilen verilerin analizi içerik analizi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. elde edilen verilerin ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi, birbirine benzeyen verilerin belirli temalar çerçevesinde bir araya getirilmesi işlemine içerik analizi denilmektedir. Yöntem, önceden belirgin olmayan temaların ve boyutların ortaya çıkarılmasına olanak tanımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Tema ve alt temaların oluşturulma sürecinde öncelikle tüm katılımcıların yanıtları her soruya göre ayrı ayrı gruplandırılmıştır. Verilerden elde edilen bu dökümler hem araştırmacı hemde özel eğitim alanında yüksek lisans mezunu olan bir gözlemci tarafından bağımsız olarak incelenmiştir. Daha sonra iki araştırmacı bir araya gelerek farklı temalara göre değerlendirdikleri görüşler üzerinde tartışarak ortak kararlar almışlardır. Bu kararlara göre mesleki eğitim ve istihdam olmak üzere iki ana tema ve bu temalara ait yaşanan sorunlar ve gereksinimlerden oluşan alt temalar oluşturulmuştur. Tematik çerçeveye göre veriler işlenmiş ve bulgular betimlenmiştir. Bu betimlemeler doğrudan alıntılar kullanılarak açıklanmıştır. Araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen “Güvenirlilik / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100” formülü ile hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda araştırmanın güvenilirliğinin %95 olduğundan oldukça yüksek bir güvenilirliğe sahip olduğu kabul edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, özel gereksinimli bireye sahip olan annelerin oluşturduğu katılımcıların araştırma sorularına verdikleri yanıtlardan elde edilen ve araştırmanın bulgularını oluşturan iki ana tema ve dört alt tema yer almaktadır. Elde edilen veriler “mesleki eğitim” ana teması altında “mesleki eğitim ile ilgili yaşanan sorunlar” ve “mesleki eğitimleri ile ilgili gereksinimler”, “istihdam” ana teması altında “istihdam ile ilgili yaşanan sorunlar” ve “istihdam ile ilgili gereksinimler” alt temalarına göre tablolar oluşturulmuş ve bu tablolar yorumlanarak verilmiştir.

Mesleki Eğitim

Bu başlık altında katılımcıların mesleki eğitim ile ilgili yaşadıkları sorunlar ve mesleki eğitim ile ilgili gereksinimlerine ait bulgular bulunmaktadır.

Mesleki Eğitim ile İlgili Yaşanılan Sorunlar

Tablo 2.

Annelerin Çocuklarının Mesleki Eğitim ile İlgili Yaşadıkları Sorunlar

➤	Çocuğun yeteneklerine ve yeteneklerini geliştirmesine uygun eğitim
○	Uygun eğitim verilmiyor.
○	Uygun eğitim veriliyor.
➤	Öğretilen mesleki beceriler
○	Mesleki beceriler öğretilmiyor.
○	Bazı bağımsız yaşam becerileri öğretiliyor.
	(Takı tasarımı, mutfak becerileri, galoş yapma, dikiş dikme, örgü örme , ahşap boyama, kek poğaçı yapma gibi yemek yapma becerileri, ütü yapma, giysi katlama gibi)
➤	Öğretilen beceriler içerisinde gelecekte iş sahibi olmasını kolaylaştıracak beceriler
○	İş sahibi olmayı kolaylaştıracak beceriler öğretilmiyor.
○	Takı tasarımı
○	Mutfak becerileri

“Çocuğunuzun yeteneklerine ve yeteneklerini geliştirmesine uygun hangi eğitimler veriliyor?”
Araştırma sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde 10 anneden 6’sının olumsuz görüş

bildirdikleri, çocuklarının yeteneklerinin önemsenmediği ya da yeteneklerine uygun eğitimler verilmediği (*Naz, Gerekli eğitimi alamıyor; Ece, Yeteneklerine uygun eğitim verilmiyor; Eda, Kızımın takıntılı olduğu durumlardan bile tam olarak öğretmenlerimizin haberi yok. Kaldığı yeteneğine göre beceriler öğretip yeteneklerini geliştirmeye çalışacaklar*), bunun yerine okulun fiziki şartlarına ve araç gereçlerine uygun beceriler (*Elif, ... Okulun imkanlarında kısıtlı tabiki. Fakat yinede çocuğuma uygun değil okula uygun öğretmenin isteğine uygun şeyler yapılıyor. Yani çocuğumun yeteneklerini geliştirici eğitim verilmiyor*) öğretildiği belirtilmiştir. Bu öğretilen becerilerin ahşap boyama, takı yapma, ev içi becerileri, tenis, futbol ve müzik gibi becerilerle sınırlı kaldığı belirtilmiştir.

“Çocuğunuza okulda hangi mesleki beceriler öğretiliyor?” Araştırma sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, 10 anneden 6 tanesi mesleki becerilerin öğretilmediğini, mesleki eğitim verebilecek uzman eğitimcinin az sayıda olduğunu (*Hale, Hayır mesleki beceriler öğretilmiyor. Tüm gün sınıf içerisinde boş oturuyorlar; Mesleki eğitim verebilecek farklı alanlarda uzman olan eğitimci sayısında çok sınırlı; Eda, Hiç bir beceri öğretilmiyor. Çocuğum bütün gün sınıfta hiç birşey yapmadan yada takıntılı olduğu hareketleri yaparak günü geçiriyor.; Elif, Takı tasarımı, mutfak ile ilgili basit beceriler öğretiliyor sözde fakat verimliliği tartışılır. Sergilemek için ürünler yapıyorlar fakat genellikle çoğunu öğretmenler kendileri yapıyor. Sadece çok basit kısımlarını öğrencilere yaptırıyorlar. Onlara sorumluluk yüklemiyorlar*) belirtirken, diğer veliler takı tasarımı, mutfak becerileri, galoş yapma, dikiş dikme, örgü örme, boyama, kek poğaçaya yapma gibi yemek yapma becerileri, ütü yapma, giysi katlama gibi becerilerin öğretilmediğini (*Nur, Kek, poğaçaya, patates salatası, makarna yapma gibi mutfak ile ilgili yemek yapma becerileri, ütü yapma, giysi katlama, tenis ve futbol oynamayı öğretiyorlar. Galoş yapma, dikiş dikme, örgü örme gibi becerilerde öğretiliyor ama Ali onları öğrenmiyor; Nil, Takı yapımı, mutfak becerisi*) bu becerilerin çeşitlendirilmediği ve bunların dışında tenis ve futbol gibi sportif etkinliklerin düzenlendiği bulgusu elde edilmiştir.

“Sizce çocuğunuza okulda öğretilen becerilerden hangileri gelecekte iş sahibi olmasını kolaylaştıracak becerilerdir?” araştırma sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, 10 anneden 6’sı çocuklarının iş sahibi olmasını kolaylaştıracak beceriler öğretilmediğini (*Hale, Herhangi bir beceri öğretilmiyor; Ece, Okulda iş sahibi olmasını kolaylaştıracak çok fazla şey öğretilmediğini sanmıyorum; Eda, Okulda normal yaşamda kullanabileceği beceriler bile öğretilmiyor. Engel durumları hafif olan diğer çocuklarla ilgilenirken, kızım bir kenarda tüm günü boşa geçiririyor; Gül, Mesleki açıdan bir eğitin almıyor*) ifade ederken diğer veliler takı tasarımı, mutfak becerileri gibi (*Nil, Takı tasarımı ve mutfakta servis olayı; Oya, Mutfak becerisi*) becerilerin iş bulmalarını kolaylaştıracağını ifade etmişlerdir.

Mesleki Eğitim ile İlgili Gereksinimler

Tablo 3.

Annelerin Çocuklarının Mesleki Eğitimi ile İlgili Gereksinimleri

- Verimli bir mesleki eğitime gereksinim
- İşlevsel olan bağımsız yaşam ve mesleki becerilerin öğretilmesine gereksinim
- Kontrol altında olacak iş yerlerinin açılmasına gereksinim

“Çocuğunuzun mesleki eğitimi ile ilgili ne tür gereksinimleriniz var ve hangi tür beceriler öğretilirse iş sahibi olması kolaylaşır?” araştırma sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, anneden genel olarak bağımsız yaşam becerilerini kapsayan işlevsel becerilerin öğretilmesi ile ilgili gereksinimlerinin olduğu (Nur, Alışveriş yapma, parayı kullanma, küçük basit şeyleri tamir etme, çamaşır makinesi gibi ev aletlerinin kurulumu öğretilir; Nil, Kontrollü aynı grup içinde iş yeri açılırsa başarılı olur kesinlikle; Hale, Ara eleman olarak çalışabilmesine yardımcı olacak beceriler olabilir; Ece, Mesleki eğitim verimli şekilde yapılmasına gereksinimimiz var. Müzik ağırlıklı çalışmalar yapılabilir; Eda, Bağımsız yaşamasını kolaylaştıracak her türlü beceri iş hayatına adım atmasını kolaylaştıracak en önemlisi kendisine olan güvenini arttıracaktır; Elif, Yukarıda bahsettiğimiz gibi basit ev ile ilgili, mutfak ile ilgili becerilerde gelişmesi sağlanırsa basit işlerde çalışması kolaylaşabilir; Gül, ...'in insan ilişkileri çok iyidir. Bundan dolayı insanlarla bir arada olabileceği işlerde çalışabilmesi için sosyal beceriler öğretilmesini isterim) çocuklarının bu becerilere sahip olmalarının onların iş bulmalarını kolaylaştıracağını ifade eden görüş belirtmişlerdir.

İstihdam

Bu başlık altında katılımcıların istihdam ile ilgili sorunlar ve istihdam ile ilgili gereksinimlerine yönelik bulguları yer almaktadır.

İstihdam ile İlgili Yaşanılan Sorunlar

Tablo 4.

Annelerin Çocuklarının İstihdamı ile İlgili Yaşadıkları Sorunlar

-
- Çocuğın İşe Geçişi ile İlgili Yapılan Bilgilendirme Çalışmaları.
 - Bilgilendirme yapılmıyor.
 - İş kur aracılığıyla bilgilendirme yapılıyor.
 - Annelerin çocuklarının çalışabilme durumları ile ilgili algıları
 - Yeme içme hizmetleri, giyim, tekstil, boyama atölyeleri gibi yerlerde ara eleman olarak çalışabilir.
 - Herhangi bir işte çalışamaz.
 - İstihdam programları ile ilgili annelerin sahip oldukları bilgi
 - Bilgisi yok.
 - Okul bilgilendiriyor
-

“Çocuğunuzun okulunda çocuğunuzun işe geçişi ile ilgili ne tür bilgilendirme çalışmaları yapılıyor?” araştırma sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, 10 anneden 7’sinin bilgilendirme yapılmadığı 3 anenin ise iş kur aracılığıyla bilgilendirme yapıldığını ifade ettiklerine dair bulgular elde edilmiştir.

“Çocuğunuzun hangi işlerde çalışabileceğini düşünüyorsunuz?” Araştırma sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, annelerin yarısı çocuklarının yeme içme hizmetleri, giyim, tekstil, boyama atölyeleri gibi yerlerde ara eleman olarak çalışabileceklerini (Nur, Futbol takımında oynayabilir, tenis turnuvalarına katılabilir. Bir restorantta çalışabilir. Garsonluk yapabilir. Basit yiyecekler hazırlayabilir. Boyama atölyelerinde çalışabilir. Bir mağazada ya da markette

reyon görevlisi olabilir; Nil, Mutfakta servis, takı işlerinde; Ece, Ahşap boyama olabilir; Elif, Mutfak ile ilgili işlerde çalışabilir. Garsonluk yapabilir, mutfakta yemek yapımına yardım edebilir. Bir giyim atölyesinde, boyama atölyesinde yani tekstil ve gıda sektöründe çalışabilir diye düşünüyorum tabiki buna uygun beceriler öğretilir ve bildikleri geliştirilirse; Gül, Sosyal alanlarda ve hizmet sektöründe) ifade ederken, diğer yarısı ise herhangi bir işte çalışamayacaklarını (Oya, Düşünemiyorum; Hale, Şuan için herhangi bir işte çalışabilmesine olanak sağlayacak bir beceriye sahip olduğunu düşünmüyorum; Eda, Şu an sahip olduğu bu beceriler ile hiç bir işte çalışamaz. İletişimde bile sorun yaşıyorken) ifade etmişlerdir.

“Devletin özel gereksinimli bireyler için hazırladığı istihdam programlarıyla ilgili hangi bilgilere sahipsiniz?” Araştırma sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, 10 anneden 9’unun bu konuya dair herhangi bir bilgisinin olmadığı ve okul tarafından da bilgilendirilmediklerini ifade ederlerken, bir anne ise zaman zaman okuldan bilgi aldığını ifade etmiştir.

İstihdam ile İlgili Gereksinimler

Tablo 5.

Annelerin Çocuklarının İstihdamı ile İlgili Gereksinimleri

- Çocuğun İstihdamı ile İlgili Yapılması İstenen Çalışmalar
 - İş başvurusu ve eleman arayan işyerleri ile ilgili bilgilendirme,
 - İş yerlerinin yerinde tanıtımı ve staj imkanı yaratılması,
 - Sürekli eğitim alabilmeleri,
 - Yetenek ve ilgiye uygun işlerin belirlenip, uygun becerilerin kazandırılması ile ilgili eğitim programlarının düzenlenmesi,
 - sürekli iletişim içerisinde olabilecekleri bir danışman sağlanması,
 - Okul ile işbirliği içerisinde olma,

“Çocuğunuzun istihdamı ile ilgili hangi çalışmalar yapılmasını istersiniz?” Araştırma sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, iş başvurusu yapma, iş başvurusu yapılabilecek iş yerleri ile ilgili bilgilendirme (Eda, ...iş imkanları ve bunlara nasıl ulaşabileceğimiz konusunda bilgilendirilmek istiyorum; Ece, İş bulabilmesi ile ilgili çalışmalar; Hale, Nerelerde çalışabileceğine dair, nereye başvuru yapabileceğimize dair bilgilendirme çalışmaları yapılabilir; Nur, Çalışabileceği yerler, iş başvurusunda bulunma ile ilgili bilgi verilebilir...), iş yerlerinin yerinde tanıtımı, staj yapma imkanı yaratılması (Nur, İş yerlerine götürülüp gezdirilebilir. Okulda staj uygulaması yapılabilir.), okulun aile ile işbirliği içerisinde olması (Eda, ... okulun bizimle daha fazla iletişim içerisinde olmasını ve ...) öğrencilerin sürekli eğitim alabilmeleri (Nil, Bölgede daimi çocuğuma özel yer (eğitime dair) açılması; Oya, Daimi eğitim olmasını; Eda, ... Ayrıca çocuğumun eğitim hayatında uzamasını, devamlılığının olmasını istiyorum), yeteneğine ve ilgisine uygun işyerlerinin belirlenip (Su, Yapabileceği iş) uygun becerilerin kazandırılması ile ilgili eğitim programlarının düzenlenmesi (Eda, Çocuğumun başarabileceği becerilerin işlerin belirlenip buna uygun eğitim verilmesini ...; Naz, Becerilerinin öne çıkmasını istiyorum), sürekli iletişim içerisinde olabilecekleri bir danışman sağlanması (Elif, Çocuğumun çalışabileceği yerlerle ilgili bilgi verilmesini, nereye başvurmanız gerektiğiyle ilgili bilgilendirilmemizi, o iş yerinde çalışabilmesi için eksik olduğu becerilerin öğretilmesi için eğitim programlarının

hazırlanmasını ve bizi yönlendirecek ve sürekli iletişim içerisinde olabileceğimiz görevlilerin olmasını isterdim) ile ilgili çalışmaların yapılmasını istediklerine dair ifadede bulunmuşlardır.

Tablo 6.

Annelerin Eklemek İstedikleri Gereksinimler

Çocuklarının yeteneklerine uygun ve daha işlevsel becerilerin öğretilmesi,
Ailelerin bilgilendirilmesi ve rehberlik edilmesi,
Çocuklarının işe yerleştirilmesi,

“Eklemek istedikleriniz nelerdir?” araştırma sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde velilerin genel olarak gereksinimlerinden bahsettikleri öğretilen becerilerin basit beceriler olduğu, çocukların yeteneklerine uygun ve daha işlevsel becerilerin öğretilmesi (Nur, Çocuklarımızın iş edinmesi ile ilgili genelde hep aynı basit şeyler öğretiliyor. Kişisel gelişimleri ile ilgili pek birşey yapılmıyor. Onları daha ileriye götürecek şeyler öğretilmiyor.... Genelde çocukların ilgisi yetenekleri olan şeyler değil okulda öğretilmesi rahat olan şeyler öğretiliyor. Çocukların çalışabileceği meslekler ile ilgili daha fazla beceri öğretilmeli ...; Hale, Okulda çocuklarımızın sadece mesleki değil normal günlük yaşamda gerekli olan becerilerin dahi öğretildiğini düşünmüyorum; Elif, ... Çocuklarımıza okulda gerçek hayatta, gerçek işlerde kullanabilecekleri işler öğretilmesini,) ailelerin bilgilendirilmesi, okul yönetimi ve öğretmenlerin rehberliği (Hale, ... Okul ile iletişimimiz çok iyi değil. Bilgilendirme yapılmıyor. Tüm gün okulda çocuğum ne yaptı bilmiyorum; Gül, Bu konuda öğretmenlerin ve okul yönetiminin yönlendirmelerini bekliyorum; Eda, Ailelerle daha çok işbirliği, bilgilendirme istiyorum) ve işe yerleştirme (Nur, ... işe yerleştirme ile ilgili çalışmalar yapılmalı; Elif,....okul biter bitmez uygun iş yerlerine yerleştirilmelerini) gibi beklentilerinin olduğunu belirten görüşlerde bulunmuşlardır.

Tartışma

Özel gereksinimli bireylerin toplum ile bütünleşmelerini sağlamak için eğitimlerinde bağımsız yaşam becerilerine yer verilmesi önemlidir (Cavkavtar, 2000) ancak bu bireylerin eğitiminde yer alacak bağımsız yaşam becerileri arasında yer alan mesleki becerilere karar verirken bulunulan bölgenin iş imkanlarının dikkate alınarak iş analizlerinin yapılması (Gürsel ve Ergenekon, 2001), iş analizleri ile bireylerin bilgi ve becerileri dikkate alınarak yapabilecekleri işlere uygun mesleki eğitim olanaklarının sağlanması (Köksal, 2010), bireylerin ilgi ve yeteneklerine uygun iş/meslek seçiminde yönlendirilmeleri, mesleklere uygun bilgi ve beceriler kazandırılması gerekmektedir (MEB, 2013). Buna paralel olarak Gündoğdu (2010) çalışmasında bireylerin istihdamı öncesi verilen eğitimlerinde çevrenin iş alanlarının belirlenip bu iş alanlarına uygun becerilerinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Alanyazında özel gereksinimli bireylere kazandırılması gereken mesleki beceriler ile ilgili net bir bilgi olmasına rağmen bu çalışmada, mesleki eğitim okullarında eğitimin uygun şekilde planlanmadığı, mesleki becerilerin seçiminde istihdamlarını kolaylaştırmak amacıyla bölgenin iş alanlarına dayalı olarak özel gereksinimli bireylerin ilgi ve yeteneklerine uygun, var olan yeteneklerini geliştirici, işlevsel, iş ve mesleğe yönelik becerilerin öğretilmediği bunun yerine özbakım ve günlük yaşam becerilerine odaklanıldığı ve basit mesleki becerilerin öğretiminin ise uygun atölyeler olmadığı için sınıf ortamında uzman olmayan eğitimciler tarafından karşılanmaya çalışıldığı dolayısıyla da yeterli ve verimli bir mesleki eğitim alınmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Mesleki eğitim ve istihdam konusunda yapılan çalışmaların bulguları bu araştırma bulguları ile paralellik

göstermektedir (Güneş ve Akçamete, 2014; Şahsuvaroğlu, 2014; Gündoğdu, 2010; Köksal, 2010; Özdemir 2008; Gürsel, ve Ergenekon, 2001; Hasırcıoğlu, 2006; Yılmaz 2004). Şahsuvaroğlu, (2014) çalışmasında Türkiye’de özel eğitim gereksinimi olan bireylere yönelik mesleki eğitim ve hayat boyu öğrenme hizmetlerinin yetersiz olduğunu belirterek çalışmamızın bulgularını desteklemektedir. Güneş ve Akçamete (2014) yaptıkları çalışmada özel gereksinimli bireylerin eğitimlerinin bir bölümünü gerçek çalışma alanlarında almaları, iş tanımlarının yapıp özel gereksinimi olan bireylerin iş tanımlarına göre yetiştirilmelerinin gerektiği ve eğitim kurumlarının mesleki eğitim ile ilgili olarak hem bireyi, hem ailesini hemde toplumu bilgilendirme çalışmalarına ağırlık vermeleri gibi önerilerde bulunmuştur. Ayrıca çalışmada öğrencilerin uygulama yapabilecekleri atölyelerin yetersiz ya da donanımsız olduğu, öğrencilerin iş yeri tecrübelerini arttırabilmek için staj gibi uygulama programlarına gereksinim duydukları bulgusunu elde edilmiştir. Özdemir, (2008) çalışmasında bireylerin ilgi ve yetenekleri ile ilgili mesleklerle ilgili eğitimlerle meslek edindirilmesi, sosyal ve ekonomik olarak yeterli duruma getirebilmeleri amacıyla ilgili hizmetlerden faydalanmalarının sağlanmasının önemli olduğunu belirtmiştir. Hasırcıoğlu (2006) ve Güneş ve Akçamete’nin (2014) çalışmasında, özel gereksinimli bireylerin işe alımlarını sağlamada staj uygulamalarının verimli olacağı, ayrıca işverenler tarafından bu bireylerin iş ve iş mekanlarıyla ilgili deneyimlerinin arttırılması, bireylerin işe yönelik yetiştirilmelerinin gerekliliği, Köksal (2010) özel gereksinimli bireylerin akademik ve mesleki olarak iş ile ilgili bilgi ve becerilerde yeterli olmamalarının iş yeri sahiplerinin olumsuz tutumlarına ve işverenler tarafından daha az işe alınmalarına neden olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bilgilendirme çalışmalarına ağırlık verilerek önyargılı davranışların ortadan kaldırılmasına ve kurumlarında bu bilinci oluşturacak etkinlikleri eğitim planlarına dahil etmeleri gerektiği önerisinde bulunmuştur. Baran ve Cavkaytar, (2007) meslek eğitiminin istihdam edebilirlik becerilerini kapsayacak şekilde düzenlenmesinin önemli olduğunu belirtmiştir. Wu, (2004) yaptığı çalışmasında ise mesleki eğitim programlarındaki öğretmenlerin, özellikle eğitim materyalleri ve hizmet içi eğitim gibi öğretimsel destek hizmetlere gereksinimleri olduğunu ve bu iki konunun okul yönetimi için öncelikli olması gerektiğini vurgulamıştır.

Özel gereksinimli bireylerin ve ailelerinin uygun ve başarılı tercihler yapabilmeleri konusunda desteklenmeleri için, hedeflenen meslekler ve istihdam olanakları konusunda yeterli bilgiye ulaşabilmelerinin önemi her geçen gün artmaktadır. Sadece iş arama değil, meslek seçimi ile ilgili süreçte bu duma dahildir (MEB, 2013). Köksal’ın (2010) çalışmasında özel gereksinimli bireylerin istihdamlarının arttırılabilmesi için bu bireylerin ailelerinin bilinçlendirilmesi ve uygun ortam ve koşullar sağlandığında bu bireylerin verimli bir şekilde çalışabileceklerinin işverenlere gösterilerek olumsuz tutumlarının değiştirilmesinin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Dolayısıyla bu bireylerin verimli eğitim alabilmeleri ve farklı dönemlere geçişler için onları hazırlayan çalışmaların yapılması önemlidir. Alanyazında özel gereksinimli bireylerin eğitim hayatından iş ve meslek hayatına geçebilmeleri için geçiş planlarının düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir (Gürsel ve Ergenekon, 2001). Eratay ve Eldeniz’in (2013) işverenlerin özel gereksinimli çalışanlara yönelik tutumlarını incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada da okuldan iş ve mesleki yaşama geçiş planlarının düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu araştırmada mesleki eğitim süreci iyi planlanmayan bireylerin mesleki becerilere sahip olmadan bu okullardan mezun olmaları, bu bireylerin istihdamlarına yönelik çalışmaların yapılmaması, mesleki eğitim okullarında okuldan-işe geçiş gibi geçiş sürecinin uygun şekilde yürütülmemesi ve ailelerin mesleki eğitim ya da istihdam gibi konularda bilgilendirilmemesi özel gereksinimli bireylerin istihdamını engelleyen önemli birer sorun oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Özel gereksinimli bireylerin istihdamına yönelik yapılan

çalışmalara bakıldığında özel gereksinimli bireylerin ve ailelerinin araştırmamışın sonucunda elde edilene benzer sorunlara vurgu yapan bir çok çalışma olduğu ve bulguları destekledikleri görülmektedir.

Yapılan araştırmaların bir çoğunda özel gereksinimli olan bireylerin istihdamını güçleştiren nedenlerin başında “eğitim” konusundaki yetersizliğin yer aldığı belirtilmektedir (Zaim-Gökbay, vd. 2011; Alkan-Meşhur, 2006; Köksal, 2010; Karataş, 2001). Köksal, (2010) işveren açısından özel gereksinimli olan bireylerin istihdamı sırasında karşılaşılan sorunları belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada özel gereksinimli bireylerin istihdamında karşılaşılan en büyük problemlerden birinin mesleki olarak yeterli olmama ve eğitim düzeyinin düşük olmasından kaynaklandığı, bu bireylerin toplumla bütünleşmeleri için istihdam olanaklarının ve çalışma koşullarının artırılması gerektiği ve bu konuda en büyük sorumluluğun devlete düştüğünden bahsetmiştir. Ayrıca bu amaçla devlete ait kurumlardaki çalışma koşullarının düzenlenmesi ve özel sektördeki istihdamı teşvik etmek amacıyla politikalar geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bulgumuza benzer şekilde Gürsel, vd. (2007) yaptıkları çalışmada gelişimsel geriliği olan bireylerin okuldan toplumsal yaşama ve iş yaşamına geçişlerini kolaylaştıracak herhangi bir çalışmanın yapılmadığı, özellikle işe yerleştirme öncesi ve sonrası sürecin çok iyi işlemediği, okullarda okulun bulunduğu il için iş alanları analizi yapıp, elemana ihtiyaç duyulan iş alanlarının belirlenmediği, bu alanlara uygun becerilerin öğretilerek, uygun atölyeler kurulmadığı ayrıca bireylerin işe yerleştirilmesi ile ilgili herhangi bir çalışma yapmadıkları görülmektedir. Yılmaz (2004) özel gereksinimli bireylerin çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunları etkileyen etmenleri belirlemeyi amaçladığı çalışmasının bulgularına göre; sorunların en önemli sebebinin eğitim olduğu belirtilmiştir. Karataş (2001) özel gereksinimi olan bireylerin istihdamı konusunda yaşanan sorunları istihdama hazırlama, iş arama, işe girme ve istihdam sırasındaki sorunlar olmak üzere üç grupta toplamıştır. Baran ve Cavkaytar, (2007) ise çalışmasında bu bireylerin istihdam edilebilecekleri işe uygun eğitilmeleri ve eğitim kurumlarının bilgilendirme çalışmaları gerçekleştirmesi gerektiği önerisinde bulunmuştur. Gürsel, vd. (2007) öğretmen ve yöneticilerle yaptıkları çalışmada öğretmenlerin öğrencilerin iş yerinde yapacakları iş ile ilgili çok iyi bilgilendirilmesinin çok önemli olduğunu vurgulamışlardır. Güneş ve Akçamete (2014) istihdamın artırılması ile ilgili olarak istihdama açık olan iş alanlarının analizlerinin yapılması, mesleki standartlarının oluşturulması ve yetersizliğe sahip bireylerin özellik ve gereksinimlerine göre uyarlanarak iş analizlerine uygun açılacak kurslar vasıtasıyla gerekli yeterliliğin kazandırılması önerisinde bulunmuştur. Baran, (2003) işverenlerle özel gereksinimli bireylerin istihdamına yönelik yaptığı çalışmada da benzer olarak işverenlerin istihdam edecekleri bireylerde akademik, iletişim becerileri, işbirliği içerisinde çalışabilme, sorumluluk sahibi olma gibi birtakım niteliklere sahip olmalarını bekledikleri ve mesleğe uygun becerilerle donatılmalarının ve deneyimlerinin artırılmasının büyük önem taşıdığından bahsettikleri belirlenmiştir. Ayrıca aynı çalışmada ailelerin bilgilendirilmesinde büyük önem taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada katılımcı anneler özel gereksinimli çocuklarının aldığı mesleki eğitim ve istihdamları ile ilgili olarak olumsuz görüş bildirmişlerdir. Araştırmada mesleki eğitim okullarında eğitimin uygun şekilde planlanmadığı, mesleki becerilerin seçiminde istihdamlarını kolaylaştırmak amacıyla bölgenin iş alanlarına dayalı olarak özel gereksinimli bireylerin ilgi ve yeteneklerine uygun, var olan yeteneklerini geliştirici, işlevsel, iş ve mesleğe yönelik becerilerin

öğretilmediği bunun yerine özbakım ve günlük yaşam becerilerine odaklanıldığı ve basit mesleki becerilerin öğretiminin ise uygun atölyeler olmadığı için sınıf ortamında uzman olmayan eğitimciler tarafından karşılanmaya çalışıldığı dolayısıyla da yeterli ve verimli bir mesleki eğitim alınmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Mesleki eğitim süreci iyi planlanmayan bireylerin mesleki becerilere sahip olmadan bu okullardan mezun olmaları, bu bireylerin istihdamlarına yönelik çalışmaların yapılmaması, mesleki eğitim okullarında okuldan-işe geçiş gibi geçiş sürecinin uygun şekilde yürütülmemesi ve ailelerin mesleki eğitim ya da istihdam gibi konularda bilgilendirilmemesi özel gereksinimli bireylerin istihdamını engelleyen önemli birer sorun oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan özel gereksinimli bireye sahip annelerin çocuklarının aldığı mesleki eğitimi yeterli bulmadığı ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırma özel gereksinimli bireye sahip İstanbul'da yaşayan on anne ile gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulgular bu anneler ile sınırlıdır. Katılımcı sayısının artırılması, babalarında dahil edilmesi ve farklı bir şehirde gerçekleştirilecek yapılacak ileriki çalışmaların araştırma bulgularının genellenebilirliğini arttırabileceği düşünülmektedir. Başarılı bir yetişkinliğe, okuldan iş yaşamına geçişi sağlamak veya kolaylaştırmak için okullarda uygulanan programların içeriği ve etkililikleri, bu programların eksiklikleri üzerine çözüm yolları planlanmasına yönelik diğer bir ileri araştırma yapılabilir. Ayrıca özel gereksinimli bireylerin yaşamlarını bağımsız devam ettirebilmeleri ve kendilerini bir birey olarak görebilmeleri için istihdam olanaklarının artırılması gerekmektedir. Bireylerin istihdamını arttırmak amacıyla bulunulan şehre uygun meslekler incelenerek uygun becerilerin belirlenmesiyle okullarda öğretimi yapılan mesleki becerilere ilişkin atölyelerin genişletilerek, istihdam yöntemlerinin tanıtılması ve mesleki eğitim okullarında uygulanabilirliğinin arttırılabilmesi için çalışmalar yapılması gerektiği önerilmektedir.

Kaynaklar / References

- Akardere, S.S. (2005). *İşverenlerin yetersizliği olan çalışanlara yönelik tutumları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akçamete, G. (2015). *Genel eğitim okullarında özel gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim* (5. Baskı). Ankara; Kök Yayıncılık.
- Akçamete, G. (1989). Yetersizliği olan çocukların ve gençlerin işe hazırlanmaları. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 14(143), 25-31.
- Aktaş, C., Gergin, S., Kuz, T., Mutluoğlu, L., Uğurlu, B. ve Yılmaz, Z. (2004). *Özürülülerin istihdamı raporu*. Ankara: Özürülüler İdaresi Başkanlığı Yayını.
- Alkan-Meşhur, F. (2006). *Engellilerin bir istihdam seçeneği olarak tele çalışma modellenmesi ve modelin kent planlama açısından irdelenmesi*. (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Alvar, B. (2014). *Isparta'da engelli istihdamı ve sorunları*. (Yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Arslan, H. ve Altıntaş, G. (2014). Engellilerin çalışma yaşamına katılımını arttıran toplumla kaynaşmalarını sağlamayı hedefleyen bir model önerisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi SBE Dergisi* 5(2): 165-186
- Aslan, T. (2009). *Zihinsel yetersizliği olan bireylere elektrikli çim biçme makinesiyle çim biçme becerisi öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Aslan, Y. (2009). *Zihinsel yetersizliği olan bireylere kumaş üzerine çizilen desene pul işleme becerisinin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Aykut, Ç. ve Varol, N. (2010). Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrencilere günlük yaşam becerilerinin kazandırılmasında sabit bekleme süreli ve ipucunun sistematik olarak geri çekilmesi işlem süreci ile yapılan öğretimin etkililiklerinin ve verimliliklerinin karşılaştırılması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 8(1), 227-261.
- Baran, N. (2003). *İşverenlerin zihin engelli bireylerin istihdamına ilişkin görüş ve önerileri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Baran, N. ve Cavkaytar, A. (2007). İşverenlerin zihinsel yetersizliği olan bireylerin istihdamlarına ilişkin görüş ve önerileri. *İlköğretim Online Dergisi*, 6(2), 213-225.
- Berkün, S. (2012). *Özürülülerin istihdamında ev esaslı tele çalışma, evde tele çalışma: bursa ili belediyelerinden örnekler*. (Doktora tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Bozkurt, F. (2001). *Zihinsel yetersizliği olan çocuklara aperiatif yiyecek-içecek hazırlama sabit bekleme süreli öğretimin etkililiği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Cannella-Malone, H., Sigafos, J., O'Reilly, M., Cruz, B., Edrisinha, C. ve Lancioni, G.E. (2006). Comparing video prompting to video modeling for teaching daily living skills to six adults with developmental disabilities. *Education And Training In Developmental Disabilities*, 41(4), 344-356.
- Çankaya, Ö. (2011). *Zihinsel engelli öğrencilere haroşa örgü örme becerisinin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği*. (Yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Çaha, H. (2016). Engellilerin toplumsal hayata katılmasına yönelik politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya örnekleri. *İnsan ve Toplum*, 5(10), 123-150.
- Cavkaytar, A. (1999). *Zihinsel engellilere özbakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkililiği*. (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Cavkaytar, A. (2000). Zihinsel yetersizliği olanların eğitim amaçları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1).
- Çavuş, Ö. H. ve Tekin, A. (2015). Türkiye'de engellilerin istihdam yöntemi olarak korumalı işyeri. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(1), 145-165.

- Çifci, İ., Eratay, E., Cora-İnce, N. ve Güler, A. (2002). *Engelli bireylere yönelik işverenlerin görüşlerinin belirlenmesi. özürülüler platformu. engellilerin işe yerleştirilmesi alt komisyonu*. Fیزیyoterapi Bilim Günü.Sunulmuş Bildiri. A.İ.B.Ü. Bolu.
- Çifci-Tekinarslan, İ. ve Uçar-Rasmussen, M. (2017). Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere yemek masası hazırlama becerisinin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği. *Education Sciences (NWSAES)*, 12(4), 147-162.
- Çolak, Ü. ve Hergüner, B. (2016). Zihinsel engellilerin istihdamı ve korumalı işyeri projesinin işverenler açısından uygulanabilirliği: Trabzon örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2436-2455.
- Değirmenci, H.D. (2010). *Zihinsel yetersizliği olan bireylere otel kat hizmetleri becerilerinin öğretiminde videoyla model olma yönteminin etkililiği*. (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Demir, H. (1996). *Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere düğme dikme becerilerinin kazandırılmasında model olma ve sözel ipucuyla sunulan bireyselleştirilmiş düğme dikme becerisi öğretim materyalinin etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirezen, R. (2008). *Teknoloji eğitiminde zihinsel yetersizliği olan öğrencilere döküm çamuru hazırlama becerilerinin kazandırılması üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, H. (1983). Mesleki ve teknik eğitimin ilkeleri ve gelişmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1).
- Eratay, E. ve Özkan, A. (2004). *Goblen iğne kanaviçe işleme becerisinin kazandırılmasında fiziksel yardım ve sözel ipucu ile sunulan bireyselleştirilmiş öğretim materyalinin etkililiği*. XIII. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri, Ankara: Kök Yayıncılık. 177-187.
- Eratay, E. ve Eldeniz, M. (2013). Bolu ilindeki işverenlerin engelli çalışanlara yönelik tutumları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(4), 1681-1694.
- Ergün, M. (2006). İşverenlerin özürülülere yönelik tutumları ve öğrenme güçlüğü olan bireylere yaklaşımları. *Öz-Veri Dergisi, Cilt 3(1)*, 377-708.
- Fırat, A. (1993). Küçük işyeri sahiplerinin eğitilebilir düzeyde zihinsel özürülü olan çocukları işyerinde çalıştırmaya karşı tutumları. *Türk Psikoloji Dergisi*. 8 (30).
- Genç, Y. ve Çat, G. (2013). Engellilerin istihdamı ve sosyal içerme ilişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, 8(1), 363-393.
- Graves, T.B., Collins, B.C., Schuster, J.W. ve Kleinert, H. (2005). Using video prompting to teach cooking skills to secondary students with moderate disabilities. *Educational and Training in Developmental Disabilities*, 40(1), 34-46.
- Güneş, N. ve Akçamete, G. (2014). Özel gereksinimi olan bireylerin mesleki istihdamı çorum ili örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Dergisi*, 15(3) 1-15.
- Gündoğdu, A. (2010) *Bir ilköğretim okulu ve iş okulunda çalışan okul yöneticisi ve öğretmenlerin zihin engelli bireylerin işe yerleştirilmelerine ilişkin görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Gürsel, O. ve Ergenekon, Y. (2001). "Zihin özürülü bireylerin okuldan iş ve mesleki yaşama geçiş sürecinde bireyselleştirilmiş geçiş planlarının düzenlenmesi" X. Ulusal Özel Eğitim Kongresi bildirileri, Antakya-Hatay: İkiz Ofset. 121-127.
- Gürsel, O., Ergenekon, Y. ve Batu, S. (2007). Gelişimsel yetersizliği olan bireylere okuldan işe geçiş becerilerinin kazandırılmasına ilişkin öğretmenlerin ve yöneticilerin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 54-7.
- Halisküçük, E.S. ve Çifci-Tekinarslan, İ. (2007). Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere makarna pişirme becerisinin öğretiminde videoyla model olmanın etkililiği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 113-127.
- Harvey, M.W. (2001). The efficacy of vocational education for students with disabilities concerning post-school employment outcomes: A review of the literature. *Journal of Industrial Teacher Education*. 38(3).

- Hasırcıoğlu, A. (2006). *İşverenlerin özürlü istihdamına yaklaşımı*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Karataş, K. (2001). Özürliülerin istihdamı ve çalışma yaşamında karşılaşılan sorunlar. Kasım Karataş (Ed.), *Görme Özürliüler İçin Rehabilitasyon Deneyimleri, Yeni Rehabilitasyon Politikaları ve Meslek Tanımları* (ss.141-151) Ankara: Körler Federasyonu Yayını.
- Koçak, E. (2006). *Zihin engelliler iş okullarındaki öğretmenlerin mesleğe hazırlık etkinlikleri ve öğrencilerin mesleki yeterliklerine ilişkin görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Köksal, A. (2010). *Türkiye’de engelli istihdamı ve bir araştırma*. (Yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Leblebici, T. (2012). *Zihinsel engelli öğrencilere galoş yapma becerisinin öğretiminde eş zamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği*. (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Lufting, R.L. ve Muthert, D. (2005). Patterns of employment and independent living of adult graduates with learning disabilities and mental retardation of an inclusionary high school vocational program. *Research in Developmental Disabilities*, 26(4), 317-325.
- Maciag, K. G., Schuster, J. W., Collins, B. C. ve Cooper, J. T. (2000). Training adults with moderate and severe mental retardation in a vocational skill using a simultaneous prompting procedures. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 35(3), 306-316.
- Martz, E. ve Xu, Y.J. (2008). Person-related and service-related factors predicting employment of individuals with disabilities. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 28(2), 97-104.
- Mechling, L.C. ve Ortega-Hurndon, F. (2007). Computer-based video instruction to teach young adults with moderate intellectual disabilities to perform multiple step, job tasks in a generalized setting. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 42(1), 24-37.
- MEB (2012). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Ankara.
- MEB (2013). Mesleki eğitimde bütünleştirme uygulamaları klavuzu. Ankara. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- MEB (2016). Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2015/16. Ankara.
- Meşhur, H. F. A., (2004). Engellilerin çalışma yaşamına katılma gerekliliği ve uygulanan istihdam politikalarının değerlendirilmesi. *Öz-Veri Dergisi*. 1(2), 178-183.
- Metin, M., (2015). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Morgan, R.L. ve Alexander, M. (2005). The employer's perception: Employment of individuals with developmental disabilities. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 23(1), 39-49.
- Mutluoğlu, L. (2003). *Türkiye’de özürliülerin çıraklık eğitim sisteminden yararlanmaları konusunda mesleki eğitim merkezleri, meslek odaları ve özürliülere yönelik faaliyette bulunan sivil toplum örgütleri yöneticilerinin görüş, öneri ve beklentilerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Müller, E., Schuler, A., Burton, B.A. ve Yates, G.B. (2003). Meeting the vocational support needs of individuals with Asperger Syndrome and other autism spectrum disabilities. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 18(3), 163-175.
- Orhan, S. (2011). *Türkiye’de özürliü dostu istihdam politikaları : Durum analizi ve öneriler*. (Doktora tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Ölmezoğlu, N.İ., (2015). *Çalışma yaşamında engelliler: Gümüşhane ili engelli istihdamına ilişkin emek arz yönlü bir araştırma*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özbey, F. ve Diken, İ. H. (2010). Zihinsel yetersizliği olan bireylerin iş-meslek eğitimi ve istihdamlarına yönelik Türkiye’de yapılan araştırmaların gözden geçirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 11(2), 19-42.
- Özbey, F. (2005). *Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere iş becerilerinin kazandırılmasında eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

- Özdemir, S. (2008). *Türkiye'de hafif düzeyde zihinsel engelli bireylere meslek edindirme ve istihdamlarına ilişkin politikaların değerlendirilmesine yönelik yönetici, işveren ve veli görüşleri.* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özmen, E.S. (1996). *İşverenlerin engelli bireylerin işe alınması ve birlikte çalışılmasına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılması.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özokçu, O. (1997). *Zihinsel yetersizliği olan çocuklara dikme becerilerinin kazandırılmasında model olma ve sözel ipucuyla sunulan bireyselleştirilmiş öğretim materyalinin etkililiği.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Salderay, B. (2008). *Türkiye'deki zihinsel yetersizliği olanlar iş okullarında görsel sanatlar dersinin öğrencilerin beceri, davranış ve meslek edinimindeki katkısına yönelik öğretmen görüşleri.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Schuster, J.W. ve Griffen, A.K. (1993). Teaching a chained task with a simultaneous prompting procedure. *Journal of Behavioral Education, 3*, 299-315.
- Soyal, E. (1993). *Özürlülerin mesleğe yönlendirilmesi-çalıştırılması ve bunda toplum örgütlerinin rolü.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sucuoğlu, B. (2009). *Zihinsel engelliler ve eğitimleri.* Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şahsuvaroğlu, T. (2014). Zihinsel yetersizliği olan bireylere iş-meslek eğitimi veren kurumlara ilişkin verilerin gözden geçirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 3*(2), 34.
- Tomblin, M.J. ve Haring, K.A. (1999). Vocational training for students with learning disabilities: A qualitative investigation. *Journal of Vocational Education and Training, 51*(3), 357-370.
- Topsakal, M. (2004). *Zihin özürlü çocuklara oto yıkama becerisinin öğretimine hata düzeltmesi yapılarak gerçekleştirilen eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği.* (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim bili araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi, 24*, 543-559
- Uşan, F. M. (2005). Kamu ve özel sektör açısından özürlü işçi istihdamı. *Öz-Veri Dergisi, 1*(2).
- Yazıcı, F., Okcu, B. ve Sözbilir, M. (2015). Ailelerin görme yetersizliği olan çocuklarına yönelik gelecek kaygıları. *Ege Eğitim Dergisi, 16*(1), 142-164.
- Yıldırım, A. ve Şimsek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Z. (2001). Avrupa birliğinde ve Türkiye'de özürlülerin mesleki rehabilitasyon uygulamaları. (Yayınlanmamış özürlüler uzmanlığı tezi). Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara.
- Yılmaz, Z. (2004). Çalışan özürlülerin iş yaşamında karşılaştıkları sorunlar ve bunları etkileyen etmenler. *Öz-Veri Dergisi, 1*(2), 21-45.
- Yücesoy, Ş. (2002). Zihin özürlü öğrencilere fotokopi çekme becerisinin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Zaim-Gökbay, İ., Ergen, A. ve Özdemir, N. (2011). Engelli bireylerin istihdamına yönelik bir vaka çalışması: Engelsiz eğitim. *Öneri Dergisi, 9*(36), 1-8.
- Wu, R.T.Y. (2004, January). *Teaching support measures for secondary vocational teachers teaching mentally retarded students in Taiwan, Republic of China.* A Paper Presented at the. International Congress for School Effectiveness and Improvement Conference Rotterdam, The Netherlands.

Yazarlar

Meryem Uçar-Rasmussen, Abant İzzet Baysal
Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim
Anabilim Dalı doktora öğrencisidir.

Doç. Dr. Ahmet Yıkılmış, Abant İzzet Baysal
Üniversitesinde Öğretim Üyesi olarak görev
yapmaktadır. Çalışma alanları, özel eğitimde
değerlendirme, akademik becerilerin öğretimi, zihin
yetersizliğinde öğretimsel uyarlamalar, kaynaştırma.

İletişim

e-mail: ucarmeryem@gmail.com

e-mail: yikmis_a@ibu.edu.tr

Summary

Purpose and Significance. By training these individuals, it is aimed that these individuals continue their lives independently and become integrated into the society by reducing their differentiating boundedness according to the type and degree of disability (Cavkaytar, 2000). Ensuring the participation of individuals with special needs in every stage of social life is one of the main purposes of the social state. (Çaha, 2016). For this reason, it is aimed to acquire independent living skills in their training that will enable these individuals to live without being dependent. (Baran ve Cavkaytar, 2007). It is important to give place to teaching independent living skills in their curriculum. (Özbey ve Diken, 2010).

The issue of vocational training and employment of individuals with special needs plays a vital role for their independence. Equipping these individuals with knowledge and skills related to jobs and professions as well as providing them academic skills in their training, having a job providing them regular income with the knowledge and skills they gain, are important requirements for their economic independence. (Topsakal, 2004). It is an important process for individuals with special needs to be equipped with appropriate skills and to be directed to the professions where they can be successful. This process affects not only the individual with special needs but also the whole life of their families. For this reason, in this study the goal was to determine the opinions about vocational training and employment for mothers of children with special needs.

Methodology. A qualitative research method was used in the research and a semi-structured interview technique was used for data collection. Qualitative research is a research that uses qualitative data methods such as observation, interview and document analysis and a that follows a qualitative process for realistic and holistic explanation of perceptions and events in the natural environment (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Interview method is the most widely used method in qualitative research. In this research, semi-structured interview technique, which uses forms that are prepared according to the purpose of the research was used as data collection technique. The similarities and differences of the information collected with these forms can be compared (Metin, 2015). The participants of the study were 10 mothers of children with special needs who attend the special vocational school in İstanbul in the 2015-2016 academic year.

Results, Discussion and Conclusion. The results showed that the mothers don't find the vocational education and employment of their children with special needs sufficient and productive, that the vocational training is not planned appropriately, and that there is no transition process from school to work. This means the mothers experience problems with their children's employment and therefore it can be concluded that the schools need to come up with a solution to solve these problems of transition.

In order to ensure the integration of individuals with special needs into society, it is important to include independent life skills in their education (Cavkaytar, 2000), but it is necessary to make business analyzes taking into account the job opportunities of the region while deciding the professional skills that will take place in the education of these individuals (Gürsel and Ergenekon, 2001). According to job analysis, it is necessary to provide vocational training opportunities appropriate to the jobs that individuals can perform by taking into consideration their knowledge and skills (Köksal, 2010). In addition, individuals should be guided in choosing a job / profession appropriate to their interests and abilities, and they should be provided with the

appropriate knowledge and skills (MEB, 2013). Although there is a clear information about the vocational skills that should be gained to individuals with special needs in the literature in this study it is concluded that the education in vocational schools is not planned appropriately and therefore, it is seen that these schools cannot provide adequate and efficient vocational education.

The findings of the studies on vocational education and employment show parallelism with our research findings (Güneş and Akçamete, 2014; Şahsuvaroğlu, 2014; Gündoğdu, 2010; Köksal, 2010; Özdemir 2008; Gürsel, and Ergenekon, 2001; Hasırcıoğlu, 2006; Yılmaz 2004). Şahsuvaroğlu, (2014) support the findings of our study by stating that vocational training and lifelong learning services for individuals with special educational needs in Turkey is insufficient.